

DEBRŐDI GÁBOR

Korai betegszállítási eljárások a mentéstörténet tükrében

Összefoglalás ♦ *A tanulmány a 19. század utolsó harmadában kialakuló magyarországi szervezett mentést és annak ausztriai előzményeit mutatja be, különös hangsúlyt fektetve a betegszállítás történetére. Bepillantást enged a bécsi rendőr-mentők, majd az 1881 decemberében szerveződött bécsi, s az ő példájukon, az 1887-ben induló Budapesti Önkéntes Mentő Egyesület betegszállítási gyakorlatába, s külön figyelmet fordít a különféle mentőszervezetek halottszállítással kapcsolatos szabályzatára.*

A magyarországi mentés előzményeként Mária Terézia (1740-1780) 1769. évi elsősegélynyújtással kapcsolatos rendeletét, továbbá az 1792-ben és 1799-ben megjelenő elsősegélynyújtó rendeleteket tartják számon, amelyek a kései felvilágosult abszolútizmus korának sérült-betegellátásra vonatkozó egészségügyi programját jelentették.¹ Az udvar terveivel szimpatizáló orvosok lelkesedésén túl azonban nem történt előrelépés a polgári mentés megszervezésének ügyében, csupán magányos hangok, az elavult, szervezetlen állapotokat bírálók próbálták felhívni a figyelmet a problémákra. Mindhiába. A középkori örökségként fennmaradt sebészcehek által „lefedett” sürgősségi betegellátás gyakorlata kikezdhetetlen volt.

Flór Ferenc (1809-1871) – az 1848-as szabadságharc katonai egészségügyének irányítója, majd Pest város főorvosa, a Szent Rókus Kórház igazgatója – 1835-ben, a bécsi mentőintézetek példáját szem előtt tartva, s okulva a pesti árvíz mentési kudarcain, *A' tetszholtak felélesztésökről szóló tanítás* c. könyvében fogalmazta meg az igényét egy megfelelő felszereléssel és kiképzett szakembergárdával rendelkező mentőintézmény felállításának: „...az orvosi, sőt nem orvosi magyar olvasó közönséget is megismérkedtessem azon rendszabályokkal, mellyek által az említett szerencsétlenségek a' lehetőségig elháríttassanak; oda nyújtván egyszer'smind magamnak reménységet, hogy csinosodásunk naponkénti előhaladtával az emberiség' diszére, valahára nálunk is mentőintézetek 's társaságok fognak felállítatni, mellyeknek munkásságuk több, életveszedelemben forgó felebarátainkat fog megmenteni...”²

A császárvárosban ennél lényegesen gyorsabban alakultak az események: az 1803. június 15-én megjelenő kormányrendelet utasítására Bécs belvárosában már mentőintézetet állítottak fel. A korábban elsősegélynyújtásra kötelezett 44 sebésműhely feladatkörét a városi rendőrség vette át. Az alakuló rendőrségi-mentőállomásokon, rendőrőrsökön a segélynyújtás különböző eseteinél alkalmazandó mentőszekrényeket helyeztek el.³ Egy későbbi, 1870. április 20-án keltezett kormányrendelet utasított az elsősegélynyújtás újjászervezésére, s a segélynyújtásban használatos mentőeszközök beszerzését a császárváros hatáskörébe utalta. A betegellátás szakmai színvonalát a kerületi rendőrorvosok biztosították.⁴ A rendőr-mentők segélyoktatása és vizsgáztatása a városi tiszti főorvos feladata lett. Az elsősegélynyújtáson kívül a betegszállítást is ők végezték, a halottszállítást egy nyolcfős, külön egyenruhás városi alakulat látta el, a rendőrök csupán a halottszállítás kíséretét biztosították. A rendőr-mentők munkájának hatékonyságát dicséri az a tény, hogy tíz évvel később, 1880-ban már 2084 esetben nyújtottak elsősegélyt a nyílt utcán, 134 öngyilkost mentettek meg, s 82 esetben kísérték a városi halottszállítókat. Az első osztrák mentőegyesületet egy máig emlékezetes tragédia hívta életre. 1881. december 8-án leégett a bécsi Ringtheater, s a tragédia mentési kudarcain okulva alapította meg Jaromir Mundy (1822-1894), a bécsi máltai lovagrend főorvosa a Bécsi Önkéntes Mentő Egyesületet (Wiener Freiwillige Rettungs-Gesellschaft).⁵ Az egyesület – köszönhetően a széles körű társadalmi támogatottságnak – két év múlva már 500 működő tagot számlált, félévente közel ötszáz esetben vonult ki elsősegélynyújtáshoz és látott el betegszállítást.

A Magyar Királyságban a szakmailag és szervezetileg középkori alapokon nyugvó sebész-céh-rendszere az 1872-ben életbelépő ipartörvény mérte a végső csapást. Az uralkodó által 1872. február 27-én szentesített VIII. tc. IV. fejezete és 83. §-a törölte el a magyarországi céhrendszert. Elvileg elhárult az akadály a balesetet szenvedettek modern, tudományos gyógyeljárásokat követő szakellátása elől. Az akadémiai medicina feladata lett, hogy ellássa az iparosodó Magyarország lakosságának sürgősségi betegellátását. Az elsősegélynyújtás ügyében négy évvel később, 1876-ban született törvényi szabályozás. A közegészségügy rendezésére hivatott, a korabeli egészségügyet általánosan érintő XIV. tc. V. fejezetének – *Segélynyújtás balesetek alkalmával* – paragrafusai részletes leírást adtak a megszervezendő mentésügyről és az elsősegély-oktatásáról. A 41. § írja elő – amit Flór Ferenc már 1835-ben megfogalmazott – a mentőintézmények alapításának törvényi kötelezettségét: „A hatóság intézkedik, hogy népesebb városokban mentőintézetek állíttassanak, melyek a szükséges mentőeszközökkel és gyógyszerekkel ellátandók...”⁶ A haladó szellemű törvényi szabályozás ellenére egyetlen város sem érezte annak igényét, hogy a 41. § előírásának

megfelelően mentőintézményt állítson fel, így a közterületen, lakáson és üzemen történt helyszíni rosszullétek, hirtelen halál és egyéb balesetek ellátása továbbra is megoldatlan maradt. A városok a törvény 141. §-ának d; bekezdésére mutogattak. Ez a bekezdés ugyanis a *Közegészségügyi szolgálat a községeknél* címmel a fővárosban, a nagyobb városokban és községekben rendőrorvosi feladattá tette az elsősegélynyújtást: „...a község vagy közegészségi kör területén tartózkodó élet- vagy testi biztonságát és egészségét veszélyeztető eseteknél, különösen hirtelen életveszélyeknél rögtön eljár. E teendőket nagy és kis községekben a bíró és községi (kör-) jegyző, rendezett tanácsu városokban a rendőrkapitány, törvényhatósági joggal felruházott városokban a kapitánysági közegek, Budapesten pedig a fővárosi rendőrség végzi.”⁷ A mentés kötelezettsége – az osztrák példát követve – a rendőrség hatáskörébe került, amely szakmai szemszögből nézve nem éppen a legszerencsésebb döntések közé tartozott, hisz a rendőröknek sem gyakorlati, sem elméleti kiképzése nem volt a tevékenységi profiljuktól teljesen eltérő egészségügyi szolgáltatásra. A kerületi kapitányságokat és laktanyákat mentőszekrényekkel, hordágyakkal és hordkosarakkal szerelték fel. Rendőrorvos szállt ki a baleseti helyszínre, kísérete többnyire előállított őrizetes személyekből állt. A hazai rendőr-mentő gyakorlatban a helyszíni „ellátást” követően, a személyzet zárt, fedeles hordágyon szállította el a beteget a legközelebbi kórházba. A helyzet tarthatatlanságáról ekképpen emlékezik egy szemtanú Debrecenben: „A vasúti állomás előtti kertben egy napszámos öngyilkossági szándékkal több helyen mellbeszúrta magát, majd felvágta ereit [...] segíteni senki sem tudott, orvost nem lehetett kapni [...] Végre valakinek eszébe jutott, hogy a rendőrségnek van egy zöldszínű vászonnal borított fedett hordágya [...] negyedórak múlnak el, míg végre megérkezett a hordágy két tolonc és két utcán fogott munkanélküli vállán, betették [...] rágombolták a fedelet és elindultak [...] mire a szomorú menet két rendőr által kísérve megérkezett a meglehetősen távol lévő közkórházba, már nincs kin segíteni...”⁸ Látva a tarthatatlan helyzetet – és a johanniták 1881. évi londoni, kensington-kerti mentési bemutatóját a Nemzetközi Higiéniai Kongresszuson – Kresz Géza (1846-1901), Budapest V. kerületének tisztiorvosa, a Budapesti Önkéntes Mentő Egyesület későbbi alapítója a mentésügy szervezése felé fordult. Kresz első elképzelését a bécsi példa nyomán alakította ki. Az 1885-ben megjelent *A mentés és első segély szervezése a fővárosban* c. könyvében a magyarországi elsősegélynyújtás teljes kudarcáról értekezik: „...két piszkos, ronda fegyenczet, tolonczot, vagy kerítenek két csavargót, a ki éppen közelben ácsorgott, a legjobb esetben két targonczást, azok aztán szép csendesen oda ballagnak a szerencsétlenség színhelyére; ezen egész idő alatt pedig a sérült ott kinlódik egy sereg bámélszkodó csoport közepén, a kik között nem akad vagy egy is, ki a szenvedő betegnek csak a fejét képes volna

[megtámasztani], *a nélkül, hogy újabb fájdalmakat okozzon neki [...] aztán az a két avatatlan ember összerángatva, összetörve, sok kínlás után beleteszi, szerencse, ha bele nem ejti, a beteget a kosárba...*”⁹

Az idézetből nemcsak a mentés minden szakmai alapot nélkülöző, teljes szervezatlenségére, hanem az esetlegesen segíteni akaró társadalom egészségkultúrájának hiányosságaira is fény derül.¹⁰A – Kresz által javasolt – kiépítendő rendszerben a Bécsi Önkéntes Mentő Egyesület alakulása előtti metódust alkalmazva, a rendőr-mentők adták volna az új egészségügyi szolgálat személyzetét. A mentés tárgyi (mentőfogatok, hordágyak, hordkosarak, mentőszekrények) és infrastrukturális hátterét az 1876. évi közegészségügyi törvényre hivatkozva a főváros biztosította volna. A fővárosban mentőállomás-hálózatot kívánt kiépíteni, mely kerületenként 1-2 mentőházzal rendelkezett volna. Kétfős személyzetük szállította illetve fogadta volna a kerületi mentőállomásokon a sérülteket és a halottakat. Elképzelése szerint a közterületeken és a lakásokon talált betegeket, valamint a halottakat nem a végleges ellátást nyújtó kórházakba és magánklinikákra, hanem a kerületi mentőházakba szállították volna. Később, az állomáshálózat majdani bővítésével ún. központi mentőházat állítottak volna fel Budapesten, amelynek hat fős személyzete egy rendőrorvos irányítása alatt látta volna el a kerületi mentőházakból orvosi ellátás végett ide szállított betegeket. A kerületi mentőházból telefonon riasztották volna a központi mentőházat. Az ellátott betegeket vagy a fővárosi egészségügyi hatóság vagy magánvállalkozók szállították volna tovább a gyógyintézetekbe, a halottakat pedig a halottasházakba. A központi mentőház mobilitását egyes és kétfogatú mentőkocsik biztosították volna.

A Budapesti Önkéntes Mentő Egyesület (BÖME) alakuló közgyűlését 1887. május 8-ra hívták össze, melynek elnökéül gróf Andrássy Aladárt (1827-1903) választották, alelnökül pedig Gelléri Szabó Jánost és Gebhardt Lajost (egyben az igazgató-bizottság elnöke és Budapest tiszti főorvosa). Az egyesület titkára Strihó Gyula országgyűlési gyorsíró lett, Dr. Kresz Gézárt az igazgató-bizottság igazgatójává választották.

A fővárosi mentés indulását nagyban segítette báró Jaromir Mundy (1822-1894) és gróf Wilczek János (1837-1922), a Bécsi Önkéntes Mentő Egyesület tiszteletbeli elnöke, aki mind a bécsi, mind a budapesti egyesületek zökkenőmentes indulását folyamatos mecenatúrájával biztosította. A támogatók között még megemlítendő a Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, amely éveken keresztül ingyen szállította a mentők számára az adminisztratív és egészségügyi nyomtatványokat.

Az első mentőállomás az akkor még épülő, V. kerületi Szent István Bazilika előtti Lipóttemplom-bazár 47. számú üzlethelyiségében működött.¹¹ Az 1887. május 10-i induláskor 30

mentődolgozóval: orvosokkal, mentőkkel (medikusok), segédmentőkkel (kiképzett laikusok), valamint egy hordággal, egy mentőkocsival és egy pár ajándék lóval indult el a budapesti mentés. Valamennyi jelentkező önkéntes szolgálatteljesítést vállalt, bérezés nélkül. A szolgálati idő huszonnégy órás volt, amely déli 12 órától másnap déli 12 óráig tartott. Az első napon, a helyszínen lévők nem kis öröme, du. 15 órakor megcsörrent a telefon, dühöngő nőbeteghez hívták a mentőket a külső Lipótvárosba. Az első magyarországi mentőszolgálat megkezdte működését. A BÖME mottóját, az osztársadalomra vonatkozó nemes és demokratikus céljait az alapítók ekképpen határozták meg: „*A mentés és első segélynyújtás mindennemű balesetek alkalmával és mindenkinek, kivétel és megkülönböztetés nélkül.*”¹² A kezdeti napi 20-25 riasztás miatt később bővült a személyi állomány és velük együtt a mentőfogatok száma is. A BÖME tízéves, 1897. évi jubileumán már túl voltak a 81 315. betegellátási és szállítási feladaton, járműállományuk – a kiegészítő segédjárművekkel együtt – már 16 db kocsiból állt.¹³

1. A BÖME fogatolt mentőkocsija

A BÖME működésének második évében, 1888 augusztusában anyagi kényszerűségéből indította el szervezett, fizető betegszállítási tevékenységét. A korábbi, baleseti helyszínről kórházba történő betegszállítási feladatköre így fizető-, elme- és szegénybeteg szállítással bővült.¹⁴ Az egyesület betegszállítási feladatköre – korai kocsiparkjának kapacitását

figyelembe véve – igen jelentősnek mondható. Az igazgatóság vállalta a sérült gyógyintézetbe szállítását az elsősegélynyújtás színhelyéről, valamint a hatóságok és magánszemélyek bejelentései alapján történő betegszállítást is. A magánfelek kérelmére történő esetekben a szolgálatot vezető őrvezető csakis az egyesület mindenkor igazgatójának engedélyével utasíthatta a mentőszemélyzetet a betegszállítás lebonyolítására. *„Ily szállításra mindenkor az igazgató ad engedélyt s a kérelmező felek az igazgatóval személyesen érintkeznek.”*¹⁵ Az elsősegélynyújtással kapcsolatos betegszállítás térítésmentes, míg a lakossági vagy orvos által történt bejelentés már térítésköteles volt. Közöséges betegszállító kocsin 5 Ft, a nagyobb kényelmi fokozatot jelentő Landauer kocsin 10 Ft volt a díjtétel. A kézi hordággal történő betegszállítást – mint a rendőr-mentők esetében ismert szállítási módszert – a BÖME egyszer sem alkalmazta. Minden betegszállításhoz biztosított egy vagy szükség esetén két mentőt (medikust) és egy mentőszolgát. Mielőtt a mentőegység felvette volna a beteget, a kezelőorvosnak igazolnia kellett, hogy betege nem szenved fertőző betegségben. Az egyesület számára minimális jövedelemforrásként működő betegszállítás mégsem képezhette prioritás tárgyát a mentőknél: *„Tekintettel azon körülményre, hogy egyesületünk nem a betegszállítás, hanem első segítségnyújtás céljából alakult, mindennemű szállítás végzése másodhelyre kerül, ha ugyanakkor személyzetünk és felszerelésünk első segítség nyújtásával van elfoglalva.”*¹⁶

2. Landauer típusú oldalt nyitható betegszállító kocsi

A BÖME szolgálati és működési szabályzata ugyan tiltotta a fertőzőbetegek szállítását, de a fővárosban és környékén kibontakozó kolerajárvány esetében mégsem vonhatta ki magát a várható, tömeges méretű betegszállítások alól. 1892. július 21-én, a főváros tanácsához írott levelében az egyesület igazgatósága önként vállalta a kolerás betegek szállítását. A mentők a

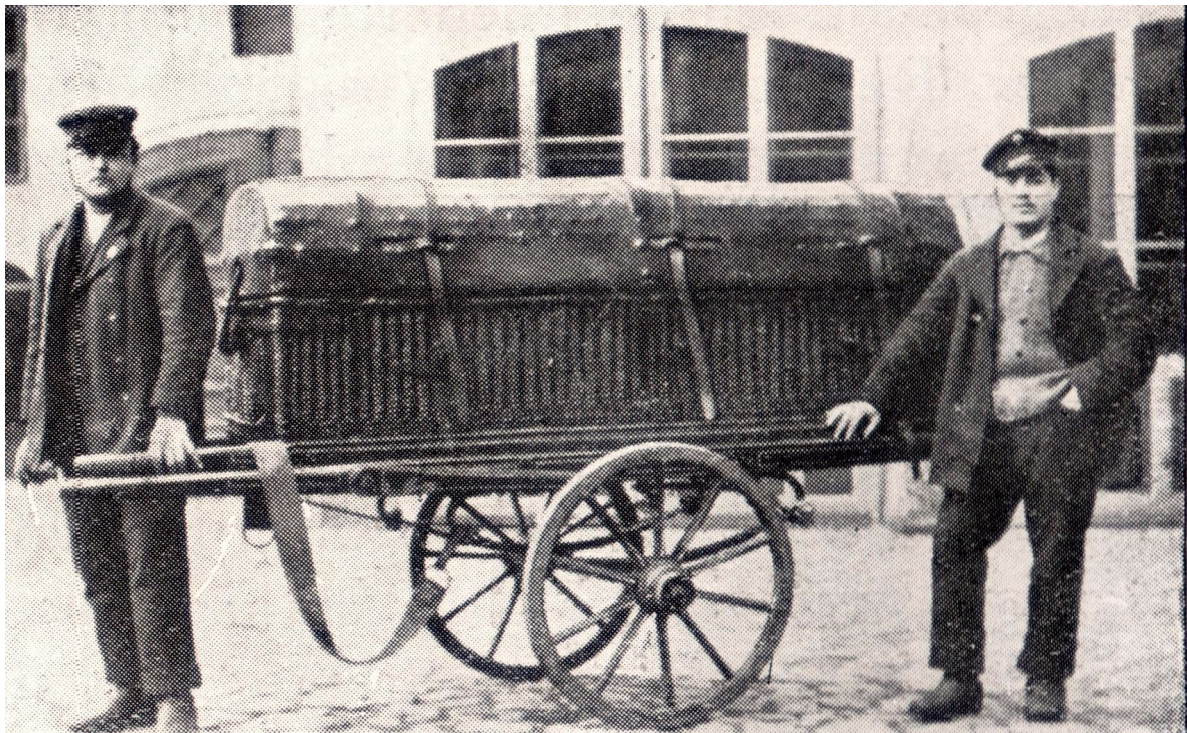
Szent Rókus Kórház mögött lévő Stáhly utcai fertőzőbeteg-telepről indulva, 1892. október 31. és december 2. között, a 31 szolgálati napon 14 db. speciálisan átalakított szállítókocsival, 221 kivonulásukból 210 fertőzött beteget szállítottak a központi járványbizottság által kijelölt megfigyelőkbe.¹⁷ A fertőző betegszállító kocsit bádoglemezzel vonták be, éjszakai kivonulásakor a kocsit vörös lámpával világították ki, menet közben csengetéssel kellett haladnia. Személyzete (mentőorvos, mentő és mentőszolga) kaucsuk védőruhában teljesített szolgálatot. A fertőzőbeteg-szállító kocsikat a Szent Rókus Kórház felügyelője biztosította.

Szegénybeteg szállítást a BÖME ingyen végzett, az arra rászorultnak a kezelő orvos vagy a kerületi tisztiorvos beutalójával kellett rendelkeznie. Telefonos értesítéskor a szállításhoz szükséges írásbeli kérelmet utólag kellett eljuttatni a mentőkhöz. A BÖME igazgatója minden hónapban jelentési kötelezettséggel tartozott a fővárosi tiszti főorvos felé a szállított szegénybetegekről.

Az elmebeteg-szállítások ügyében 1894-ben Kamermayer Károly (1829-1897), Budapest első polgármestere kérte fel a mentőket, hogy intézkedjenek, s rendszeresítsék ezt a speciális szállítási formát. Szakmai szempontokat figyelembe véve Müller Kálmán egyetemi tanár, a fővárosi kórházak igazgatója követelte a tarthatatlan helyzet mielőbbi rendezését. Korábban a kerületi elöljáróságok végezték ezt a speciális szolgáltatást, a beteget sokszor kényszerzubbonyban, rángatva, durván szállították, így azt a főváros mindenáron a mentők hatáskörébe kívánta helyezni. A bejelentések rendőri és magánszemélyektől érkeztek, és a szállítások a lipótmezei Budai Országos Téboldyába, az Angyalföldi Magyar Királyi Elmebeteg-Ápoldába, a Budapesti Magán Elme- és Ideggyógyintézetbe, valamint a Szent Rókus és a Szent János Kórházak megfigyelőibe irányultak. A mentők részéről eddig csupán anyagi okok akadályozták az elmebetegek szállítását, így az 1895. október 15-én született megállapodás értelmében az elmebeteg-szállítások finanszírozása tekintetében évi 3000 Ft-ban állapodott meg a főváros és a BÖME vezetősége. Ezt követően a szállítást 2 db., külön célra kialakított, puha falakkal és rácsozattal ellátott kocsival végezték. A betegkísérést elmebeteget szállító szolgák biztosították, akikhez szükség esetén önként csatlakozott mentő (medikus) vagy egyesületi orvos is. A mentők szolgálati szabályzata külön is foglalkozott az elmebeteg-szállítással: *Utasítás elmebeteg-szállításánál követendő eljárás tárgyában* címmel, amelynek 9. §-a ekképpen rendelkezett: „*A beteget kísérő egyesületi személyzetnek kötelessége a beteggel és hozzátartozóival lehető legkiméletesebb módon bánni [...] Kényszerzubbony csak az esetben alkalmazható, ha az az orvosi látleletben, bizonyítványban fel van említve; avagy az egyesületi igazgató, tiszti orvos vagy kezelő orvos külön*

engedélyére.”¹⁸ Természetesen az esethez kivonuló mentőszemélyzet a pszichiátriai betegeket ingyenesen szállította a fent nevezett fővárosi intézményekbe.

Az egyesület halotyszállítást – számos később alakult vidéki mentőegyesület gyakorlatával szemben – nem végzett, de a halottakkal való bánásmód kapcsán körrendeletek kötelezték a mentőket. Török János, Budapest rendőrfőkapitánya, az 1887. évi május 29-i körrendeletében rendelkezett a helyszíni halálozás esetéről: *„Ha valamely szerencsétlenség esetén az egyesület kiküldöttei megérkezésükkor a halál beálltát constatálják, kötelességük a status quo fenntartása végett egy embert mindaddig a szerencsétlenség színhelyén hagyni, míg rendőr nem érkezik...”*¹⁹. A helyszínen talált holttestet a feltalálás pozíciójában kellett hagyni – kivételt képezett az újraélesztési kísérlet miatti mozgatás –, s azt a kikergetett rendőrijárőrnek átadni. A további ügyintézés és a halotyszállítást a rendőrség intézte. Ha nem merült fel a halál okaként idegenkezűség vagy egyéb kriminális cselekmény gyanúja, akkor a halottat – ha közterületi eseményről volt szó – a járókelők szeme elől letakarva, védett helyen kellett elhelyezni.

3. Halotyszállító kocsik

Mentőkocsiban történt halálozás esetén a szolgálati szabályzat ekképpen rendelkezett: *„Ha valaki szállítás közben a kocsiban hal meg, hullája a törvényszéki bonctani intézetbe szállítandó. Ilyenkor az utközben legközelebb talált rendőri közeget felkérjük, hogy a hullát*

*kocsinkon a bonctani intézetbe kísérje.*²⁰ Ezen kívül csakis abban az esetben történt halotyszállítás, ha a Markó utcai mentőállomáson a beszállított vagy ambulánsan megjelenő beteg meghalt, és a rendőrség – kinek kötelessége volt – nem intézkedett. Abban az esetben a halotti bárcát (bizonyítványt) kiállító halottkémet hívták, majd a mentők a holttestet az éppen fogadóképes halottasházba szállították. Magánházakból történő halotyszállítást az egyesület egyáltalán nem vállalt.

A 19. század utolsó éveiben, a BÖME sikerét követve, ha lassan is, de elindult a vidéki mentésszervezés. Vidéki értelmiségiek, orvosok, tűzoltósízek, iparosok összefogásával mozdult el a holtpontról a mentésszervezés akadozó ügye. A helyi mentőintézmények legtöbbje a tűzoltóság égisze alatt alakult, s azok alosztályaként működött. Tevékenységük hatalmas hiányt igyekezett pótolni a vidéki Magyarország sürgősségi betegellátásának terén.²¹ Havonta megjelenő működési statisztikájukból ismert napi tevékenységük. A baleseti sérültellátás, a betegszállítás és az öngyilkosok szállítása követhető nyomon a szakperiodikákban, egyesületi évkönyvekben, kiadványokban. A halotyszállítást egyes mentőintézmények, mentőalosztályok mereven elutasították, míg mások, mint pl. a miskolciak és a szabadkaiak esetében, működési körükkel összeegyeztethetőnek tartották.

4-5. Szabadkai Önkéntes Tűzoltótestület Mentőosztálya halottszállítás közben

Ha kicsit késve is, de a 20. század első felére már Magyarország majd minden nagyobb városában a helyi tűzoltóság kötelékében szervezett mentőalosztály vagy attól függetlenül működő mentőegyesület alakult. A vidéki mentés centralizált formája végül 1926-ban, a Vármegyék és Városok Országos Mentő Egyesületének indulásával valósult meg. A mentők napi tevékenységük során a mentésen kívül a betegszállítások ismertetett formáival és esetenként helyi halottszállítással tettek eleget hivatásuknak.

¹JEGYZETEK

- Az első, 1769. júl. 1-jén megjelent rendeletben a felakasztott, megfagyott és megfulladt betegek ellátásáról, az 1792. jún. 22-én megjelent rendeletben a megfagyottak ellátásáról, az 1799. febr. 23-án megjelent rendeletben pedig a rögtöni balesetek és halottnak tetsző betegek ellátásáról rendelkezik.
- ² FLÓR FERENC: *A' tetszholtak felélesztésökröl szóló tanítás.* Pesten, Esztergami K. Beimel József, 1835. 41.
- ³ A szekrények tartalmát havonta ellenőrizték Bécs város tisztiorvosa és az adott kerületek orvosai.
- ⁴ Az ausztriai példát jó ötven évvel megelőzték az Angliában, Franciaországban, Hollandiában és Belgiumban működő mentőállomások.
- ⁵ Mundy, a fejvesztett kapkodást látva határozta el egy jól szervezett, egységesen kiképzett és felszerelt mentőegyesület megalakítását. A bécsi Ringtheater égése volt Európa legnagyobb színháztűz-katasztrófája. A becslések szerint közel ezer ember égett halálra az ablaktalan épületben.
- ⁶ *Magyar törvénytár 1875-1876. évi törvényczikkek.* Budapest, Franklin-Társulat, 1896. 370.
- ⁷ *Magyar törvénytár 1875-1876,* 1896: 387-388.
- ⁸ CSELKÓ LÁSZLÓ (szerk.): *Jubileumi emlékkönyv a szervezett magyar mentés centenáriumán.* Budapest, Országos Mentőszolgálat, 1987. 11.
- ⁹ KRESZ GÉZA: *A mentés és első segély szervezése a fővárosban.* Budapest, Athenaeum, 1885. 5.
- ¹⁰ A hiányosságokat látva, az 1887-ben megalakuló Budapesti Önkéntes Mentő Egyesület egyik első lépése a széles körű elsősegélynyújtó tömegoktatás elindítása volt.
- ¹¹ Az első mentőállomás funkciójának ellátására a legkevésbé sem volt alkalmas. A deszkafallal kettéosztott helyiség egyik részében a 24 órás szolgálatot adó legénység tartózkodott. Továbbá itt helyezték el az „operáló-asztal”-t, a kötszeres szekrényeket, kötszertáskákat, a mérgezési felszerelést, a telefont(!) és a csigákkal mennyezetre felhúzó hordágyat. A deszkafal túloldalán adminisztratív ügyek intézésére szolgáló belső szolgálati helyiséget alakítottak ki, ahol az egyesületi titkárral együtt kapott helyet a szakmai felügyeletet biztosító szolgálatos ellenőrző orvos. A kényelmetlenül szűkös elhelyezés volt az egyetlen megoldás az első országos mentőintézmény indulásakor, ugyanis egyetlen bérlő sem akart osztozni a mentőkkel, az esetleges zajok miatt.
- ¹² STRIHÓ GYULA: *A Budapesti Önkéntes Mentő-Egyesület története. 1887. évi május hónap 8.-1897. évi május hónap 8. Az egyesület évtizedes jubileumának emlékére.* Budapest, Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság, 1897. 16.
- ¹³ A BÖME 1948. május 10-ig működött, majd államosítása során a teljes személyi és infrastrukturális állománya beolvadt az akkor alapított Országos Mentőszolgálatba.
- ¹⁴ A BÖME igazgatósága szembesülve a működés állandósuló finanszírozási gondjaival, döntött e térítésköteles szolgáltatás rendszeresítéséről. Az igazgatóság az új szolgáltatási ágazatról értesítette a főváros orvosait és egészségügyi intézményeit. Csak Budapesten és annak vonzáskörzetében vállaltak betegszállítást, a kor közlekedéstechnikájának ismeretében érthető, hogy a vidéki betegszállításokat elutasították.
- ¹⁵ Strihó, 1897: 116.
- ¹⁶ *A Budapesti Önkéntes mentő Egyesület szolgálati szabályzata.* Budapest, Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság, 1907. 64.
- ¹⁷ Helytállásukat a fővárosi közgyűlés vasérmekkel jutalmazta, mely erkölcsi súlyát tekintve az arannyal volt egyenértékű. Így a jutalomosztó bizottság vas-, ezüst- és bronzérmeket osztott a kitüntetettek között.
- ¹⁸ Strihó, 1897: 157.
- ¹⁹ Strihó, 1897: 110.

- ²⁰ *A Budapesti Önkéntes mentő Egyesület szolgálati szabályzata.* Budapest, Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság, 1907. 86.
- ²¹ Kolozsvári Önkéntes Mentő Egyesület (1892), a Szabadkai Önkéntes Tűzoltótestület Mentőosztálya (1897), Szeged város mentőállomása (1904), a Miskolci Önkéntes Tűzoltó-Egylet (1897), a Kassai Önkéntes Tűzoltó- és Mentő-Egyesület (1893), a Székesfehérvári Önkéntes Tűzoltótestület Mentőosztálya (1897), a Szombathelyi Önkéntes Tűzoltó Egyesület Mentőosztály (1896), a Nagyváradi Mentőosztály, az aradi mentőállomás (1901) és a Temesvári Önkéntes Mentőtársulat (1886).

IRODALOM

- A Budapesti Önkéntes mentő Egyesület szolgálati szabályzata.* Budapest, Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság, 1907.
- CSELKÓ LÁSZLÓ (szerk.): *Jubileumi emlékkönyv a szervezett magyar mentés centenáriumán.* Budapest, Országos Mentőszolgálat, 1987.
- FLÓR FERENC: *A' tetszholtak felélesztésökről szóló tanítás.* Pesten, Esztergami K. Beimel József, 1835.
- KRESZ GÉZA: *A Budapesti Önkéntes Mentő-Egyesület 1887-1893.* Budapest, Pesti Könyvnyomda, 1894.
- KRESZ GÉZA: *A mentés és első segély szervezése a fővárosban.* Budapest, Athenaeum, 1885.
- KRESZ GÉZA: *Első segély rögtöni balesetknél az orvos megérkezéséig.* Budapest, Pesti Könyvnyomda, 1885.
- Magyar törvénytár 1875-1876. évi törvénycikkek.* Budapest, Franklin-Társulat, 1896.
- Mentők Lapja* II. évf. (1890)
- Mentők Lapja* III. évf. (1891)
- STRIHÓ GYULA: *A Budapesti Önkéntes Mentő-Egyesület története. 1887. évi május hónap 8.-1897. évi május hónap 8. Az egyesület évtizedes jubileumának emlékére.* Budapest, Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság, 1897.